

Mélyegesek a Szemenik-fennsíkon

Al-dunai csillagok

Mindenkiben él a vágy, hogy minél többször eljusson fényszennyezés-mentes égből, ahol műszerét tökéletesen ki tudja használni, és halvány mélyég-objektumokat figyelhet meg. Sánta Gábor tavaly télen és tavasszal huzamosabb időt töltött a maps.google.com oldalon műholdfelvételek böngészésével. A cél a „tökéletes” sötét egű észlelőhely megtalálása volt: egy távolabbi, de még nem „expediációs” helyszín, ahová tábort érdemes szervezni. Valamikor tavasszal talált is egy közel ideális úticélt, a romániai Szemenik-hegység területén. Hattagú csapatunk főleg Szegedről és környékéről verbuválódott – nekünk igazán közeli volt ez az al-dunai hegység. Igaz, hogy alig 1 fokkal voltunk csak délebbre Szegednél, de a fennsík 1400 m átlagmagasságban terül el, fű borítja, és néhány vendégházon, panzió és szállodán kívül nem sok épület van rajta. Kövezett (értsd: macskaköves) út vezet fel, ami nagyban megkönnyíti a feljutást. A hegység lankáin a levegőtömegek lassan emelkednek fel, általában nincs erős felhőképződés. Ezt tapasztaltuk a műholdképek alapján, és sejtésünk tökéletesen beigazolódtott, mindvégig derült égből alatt észlelhettünk.

A táborra 2012. augusztus 17–19. között került sor, összesen három éjszakát töltöttünk a kellemes hegyvidéki észlelőhelyen. Mélyeges hétvége volt ez, ahol főleg gömb- és nyílthalmazokat észleltünk, de távcsővégre került egy üstökös és jó pár galaxis, köd is. Elősorban a Tejút déli területein kerestünk megfigyelni valókat, hiszen nyaranta ez az égterület a legérdekesebb. Kernya János Gábor gömbhalmazos programját folytatta, Sánta Gábor gömb- és nyílthalmazokat észlelt, Kun Emma és Erdélyhegyi László a vizuális észlelésen kívül fotózással is foglalkozott. Horváth Viktor és Svébis Márk a sötét, hegyvidéki ég látványára csodálkozott

rá, hiszen Budapest fényburája alól kiszabadulva számukra különösen felüdítő volt a csillagos ég.

Műszerekben nem volt hiány: 80/400-as refraktor, binokulárok és egy kis Schmidt-Cassegrain mellett a 250/1200 mm-es MCSE-SZHCS Dobsont, illetve egy 203/813 mm-es, Meade gyártmányú Schmidt-Newton vitünk magunkkal az útra.

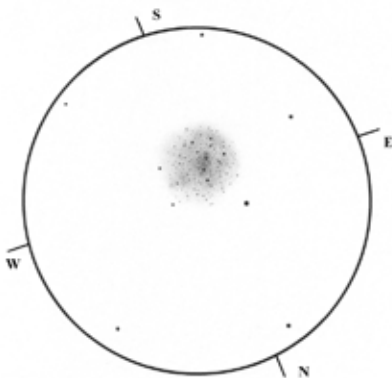

Szállásunk, a Dusan și fiul szálloda a Szemenik-fennsíkon

Kis csapatunk – Horváth J. Viktor, Kernya János Gábor, Kun Emma, Svébis Márk, Erdélyhegyi László, Sánta Gábor – Szeged városát elhagyva, a határátkelő és Temesvár után megérkezett az Alföld délkeleti pereméhez. Boksánbányán a főútról is szépen kivehető volt a Berzava-folyó fölötti domboldalra épített Kövesd várának romja. Az országút egészen Resicabánya (Resita) iparvárosáig alacsony dombok között kanyargott, majd elhagyva a nyomasztó várost, behatoltunk a Szemenik-hegység nyugati részébe. A rossz útviszonyok miatt a még hátralévő 30 kilométeres, egyre emelkedő, kanyargós szakaszt kínkeservesen, másfél óra alatt tettük meg, és közben ránk is esteledett.

A megérkezés utáni kipakolás dinamikus zajlott, hiszen mintegy 1400 m-rel a tengerszint felett nyomát sem lehetett látni

a völgyekben észlelt felhősödésnek, így mindenki igyekezett minél hamarabb észlelésre készen állni. Első éjszakánkon a macskakővel kirakott utat követtük, mely végül is szállásunktól pár száz méterrel távolabb, egy parkolóban ért véget. (A macskakövet azért alkalmazzák, mert a beton vagy az aszfalt szétfagyyna az első télen.) Innen felgyalogoltunk a parkoló melletti kis sziklacsúcs déli lejtőjére, ahonnan körültekintve csodálatos, körpanorámás eget láthattunk. Déli irányba tekintve a Tejút szinte a horizontig követhetően hömpölygött, a zenitben a határfényesség 7,5 magnitúdó körül lehetett. Számunkra szokatlan – ugyanakkor felettébb kényelmes – volt, hogy a távcsőtubusok szinte vízszintes helyzetben állva (vagyis inkább fekke) is olyan égitesteket mutatnak meglepő részletességgel, mint a Barnard-galaxis (NGC 6822) vagy a Sagittarius elliptikus törpegalaxisban lévő M54, illetve a NGC 6723, Terzan 7 és 8 gömbhalmazok.

Az NGC 6723 GH Sgr Kernya János Gábor rajzán. 25 T, 171x, 15'

Az utazás okozta fáradalmak leghamarabb sofőrjeinken jöttek elő, így ők hamarosan – az általuk bevezetett szóhasználatlálva élve – „meteorozni” kezdtek, magyarul lefeküdtek aludni. Természetesen nem csak álombéli, hanem valós meteorok is végigszántották a bársonyfekete égboltot, így a hajnal kettőkor történt bepakolás után néhányan tényleges meteorozásba kezdtek a szobájuk erkélyéről.

A legfényesebb egy közel -1 magnitúdós meteor volt, ami mintegy 40° szélességben szelte át az égboltot; valószínűleg kései Perseida lehetett.

Kilátás dél felé a Gozna-csúcsról. Balról a harmadik, távoli adótorny mellett észleltünk

Másnap reggel egy jobb észlelőhely keresésére indultunk. A napsütéses, gyönyörű dél-élttön előttünk terült el a Szemenik-fennsík, mely az azonos nevű hegység középső, legmagasabb és asztalszerűen lapos része. A mintegy 8×3 km kiterjedésű, szabálytalanul elnyúlt fennsíkon 3 kisebb csúcs található, és néhány lapos dombtető. A középsőn (Gozna-csúcs, itt észleltünk első éjjel) és környékén távközlési adótornyok vannak, ezeket szerettük volna magunk mögött tudni, hogy dél felé szabadon kiláthassunk. Találtunk is ilyet, amely a legutolsó adótorny közelében helyezkedett el. A másfél kilométerre lévő észlelőhelyet gépkocsival tudtuk megközelíteni egy elég jól járható, de kissé köves földúton.

A túrából visszatérve a helyi étterem olcsó ételeit próbáltuk ki. A nehézséget itt is nyelvi akadályok jelentették, mert az okostelefonok internetes szótárprogramjai segítségével is csak komoly küzdelmek árán tudtuk megfejteni az egyes ételek neveit. Végül is sikerült olyan ebédet – vagy inkább vacsorát – rendelni, ami többé-kevésbé fedte elképzeléseinket, és elfogyasztásuk is megfelelő kulináris élvezetet biztosított.

A második estén 9 óráig sok helyütt fátyolfelhők borították az eget, így csak néhol tűntek elő a fényesebb csillagok. 9 után azonban

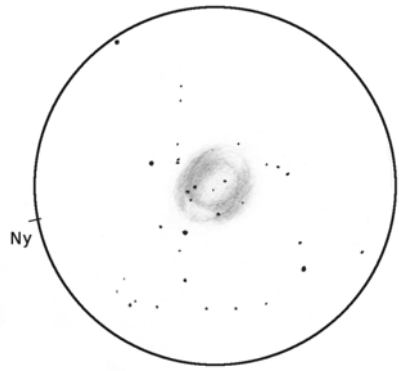
megjött a szél, ami elfújta a felhőket, és ismét gyönyörű derült ég borult fölénk az előző napéhoz hasonló, talán csak picit gyengébb égen. Néhányan nyílt- és gömbhalmazokat rajzoltak, míg mások a középhaladó GoTo rendszerű mechanikájuk előnyeit kihasználva kerestek fel az égbolt teljes területén látványos objektumokat, fotografikus észlelés céljából. Ismét mások a felállított műszerek mindegyikébe betekintést nyerve gazdagodtak számos élménnyel. Az éjszaka során egyre jobb égbolt tornyosult fölénk, így lehetőség volt egy kisebb Messier-maraton is elvégezni.

Másnap a reggelit követően újabb túrára indultunk, mellyel a környék legnagyobb kiemelkedéseinek meghódítását céloztuk meg. Lévéen a vidék fennsík, komoly hegymászásra nem kell gondolni, hiszen a legnagyobb magaslatok olyan sziklatömbök (Gozna, Szemenik és Nedjei-csúcs), melyek csak 30–40 méterrel emelkednek ki a füves síkból. Ami miatt mégis nehézséget jelentett

Csapatunk egy része a Nedjei-csúcs szikláin

meghódításuk, az a környékbeli pásztor-kutyák agresszív viselkedése volt, akik a mindenfelé legelésző birkanyájukat igyekeztek védelmezni. Szerencsére az ebek harcias támadása nagyjából 5–10 m-re tőlünk megakadt, de azért megnyugtató volt végül biztosságra kerülni tőlük. A kaland mindenesetre megérte, mert a terület legmagasabb pontjára érve (Nedjei-csúcs) pazar kilátás fogadott bennünket. Nyugati irányban az egyre alacsonyabbá váló hegyvonulatok együttesét csodálhattuk meg, melynek

A Helix-köd 25 cm-es Dobsonnal, 80x-os nagyítással, OIII szűrővel, a LM 50'. Sánta Gábor rajza

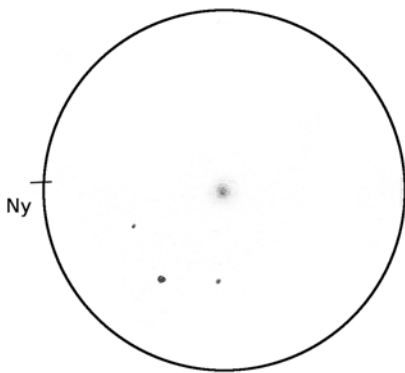
lezárását a szerbiai Verseci-hegység jelentette. Azon túl, a messzeségben az Alföld déli tájegységei, a deliblái homokpuszta, és a Vajdaság derengtek (ebben az irányban lent éjszaka több tucat település kivilágított fényfüzérét láthattuk).

Kilátás az Alföld felé a Gozna-szikláról

Délnyugaton az aninai (Stájerlakanina) szénbánya és hőerőmű felett gomolygó füst rontotta az összképet. Dél felől kékes színben úszó hegyvonulatok tárultak elénk: az Almás-hegység 800 m körüli csúcsai – valahol mögöttük, a Kazán-szorosban hömpölyög a Duna. Keletre a zöld különböző árnyalataiban pompázó erdőségek uralták a tájat, melynek hátterét a 2000 m fölé szökő, felhőborította Szárkő, és a Retyezát bércei koronázták. A közelben, északkeletre a Gozna-csúcs sziklái magasodtak a rozs-

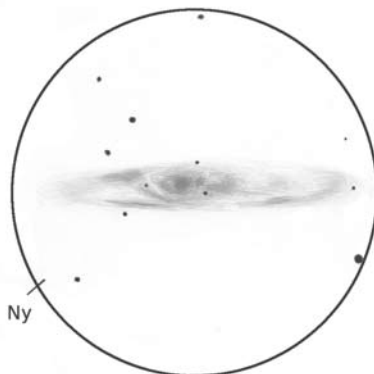
dás szélerőművekkel kiegészítve, míg végül északi irányba tekintve kissé monoton, de a maga nemében mégis szépséget sugárzó aranyszínűben ragyogott a Szemenik-fennsík napégette fűvel borított területe, melynek végét a Szemenik-csúcs, és a rajta felépült televíziós adótorony képezte. Ha terepjáróval jövünk, akkor a Nedjei-hegy lett volna a következő észlelőhely... Persze volt, aki quadot vagy kerékpárt használva közelítette meg az általunk is meghódított kiemelkedést, amely ugyan egyszerű megoldásnak tűnt, de a pásztorkutyák összehangolt támadása számukra is a kirándulás meghatározó emléke maradt.

Az NGC 6541 GH CrA. Sánta Gábor rajza 200/813-as Schmidt–Newtonnal, 54x-es nagyítással készült, a LM 1,2 fokes

Az időjárás kegyes volt hozzánk, hiszen az egész nap tiszta égbolt éjszakára sem vált felhőssé. Az észlelőhelyre vezető úton lenyűgöző naplementét láttunk, majd a sötétség beköszöntével egymás után állítottuk távcsöveink látómezéjébe a szebbnél-szebb mélyég-objektumokat. Sőt, az égbolt annyira tisztának bizonyult, hogy napnyugta után fél órával a 25 cm-es távcsővel sikerült elcsípnünk az M7 és NGC 6231 nyílthalmazokat. Ekkor csillagtérképeinket még észlelőlámpa nélkül lehetett olvasni... Ahogy sötétedett, egyre jobb lett a hangulat és az égbolt, a délnyugati látóhatár közelében a Spica, Mars és Szaturnusz járta táncát, a már nyugváshoz készülődő Skorpiót még teljes

egészében volt szerencsénk megcsodálni. A Tejút középponti területeinek látványával nem tudtunk betelni, a rögös, sötét ködökkel tarkított centrális részt sokkal fényesebbnek láttuk, mint itthonról, s a horizontig tudtuk követni. Csak egy fokkal voltunk délebbre Szegedtől, de már úgy éreztük, mintha egy déli mélyeges-expedíción vennénk részt! Ezt a pompás alkalmat használta ki Sánta Gábor, aki a Déli Korona fényes (6 magnitúdós) gömbhalmazának, az NGC 6541-nek (D $-43^{\circ}43'$) a nyomába eredt. Horváth Viktor 20 cm-es Schmidt–Newton-távcsővével sikerült is megpillantania, pedig az égtestet alig másfél fok magasán látszott a déli látóhatár felett. Erről az égtestről ez az első kárpát-medencei észlelés...

Az NGC 253, azaz Sculptor-galaxis Sánta Gábor rajzán (254/1200 T, 133x, 30')

Elégedetten állapítottuk meg, hogy a Szemenik-hegységből is látható a „Badacsony”, méghozzá sokkal jobban, mint Magyarországról! No, persze nem a valódi: a Vízöntő csillagképben, a 86, 88, 89, 98, 99 és 101 Aquarii jelű csillagok által kirajzolt alakzat adja a híres szőlőhegy égi mását. Rövid pihenőktől eltekintve mindenki komoly észlelésekbe kezdett. Kernya János Gábor az M55-nek veselkedett neki a 25-ös Dobsonnal, a szinte teljesen felbontott gömbhalmaz lerajzolása nem mindennapi teljesítmény volt. A Polaris körüli szekvencia segítségével Sánta Gábor 7,7 magnitúdós szabad szemes határ-

fényességet állapított meg, így ez az éjszaka életünk legjobb határfényességű ege lett. A távcsöves részletekről csak annyit, hogy egy 80/400-as akromátban 50x feletti nagyítással kitűnően látszottak a Resicabánya irányában, kissé alacsonyan lévő M101 spirálkarjai... Mégsem éreztük, hogy életünk legjobb ege lenne, az összképet rontotta Resicabánya fényburája és a felette gomolygó füst.

Az idő azonban haladt előre, és a másnapi indulást figyelembe véve hajnali 1 óra körül kénytelenek voltunk visszavonulót fújni. Előtte a 25 cm-es Dobson-távcső segítségével még egy utolsó pillantást vetettünk az NGC 7492 gömbhalmazra. Akik ismerik ezt a csillagrajt, jól tudják, hogy megpillantása Magyarországról, még vidéki égen is komoly kihívás 25 cm feletti műszerekkel. Itt elfordított látással kellemesen látszott, sőt gyenge sűrűsödése, a felület foltossága is egyértelmű volt. Ezzel az elhanyagolt égitesttel búcsúztunk a hegyvidéki égbolttól.

Tapasztalataink alapján bátran ajánljuk a Szemenik-hegység fennsíkját a hazai és a határon túli mélyég-észlelő tagtársaink figyelmébe. A Szegedről mindössze néhány órányi autózással elérhető helyszínnek sok előnye van, így a jelentős tengerszint feletti magasság, a hasonló hegységeknél alacsonyabb felhőképződési hajlam, a könnyű megközelíthetőség és az olcsó, helyben található szálláshely. Hátránya a környező völgyek jelentős fényszennyezése, az aninai eróműből és a resicai kohóból felszálló por és füst, amit néha még a hegyre is felhoz a szél. A horizont nyugati, északnyugati része emiatt nem a legjobb. Mindezek a negatívumok azonban nem jelentősek, összességében egy olyan délvidéki túrán vettünk részt, amelyen elsőrangú éggel és csodálatos tájakkal találkoztunk.

*Horváth Viktor – Kernya János Gábor
– Sánta Gábor*

OBSERVE ALL THE MESSIERS!

VI. BÁTORLIGETI MESSIER MARATON
2013. március 14-17.

Jelentkezés: Bérés Gábor
tel. 30/544-6361
e-mail: gabonet@freemail.hu
Szállás: 2500 Ft/éjszaka